

Norgga Sámiid Riikkasearvi (NSR)
Norske Samers Riksforbund
Vuona Sámiij Rijkasiebrre (NSR)

Válggaprogramma
sámediggeguhttalij 2005–2009

Álggo

Sámediggeválgga 2005 le lahkanime! Dát tjála NSRa ávdep ja boahhteájge bargo birra Sámedikken vaddá NSRa politihkalasj sidodis vijduk gáváv. Doajvvop dát gávová gievrás, rájajdis ja moattelágásj sámesebrudagás le aj *duv* politihkalasj sidot. Dáv la dunji máhttelis 2005 Sámediggeválgga baktu vásstedit.

NSRa le sámijis sámijda, ja gá NSRav jienasta de le vaddemin jienav vaj sáme ájn galggi nanostuhttet rievtesvuodajt ietjasa vássámájge, dáv ájgev ja boahhte ájgev háldadit.

JIENASTA NSRav!

www.nsr.no

Álgusvaddem ávdásvástediddje: Rijkastivrra (Guovdásj Válggastivrra)
Adressa: NSR, Postboks 173, 9521 Guovdageaidnu
Tlf.: 784 86 955 – Fax: 784 86 988 – E-post: nsr@nsr.no

1. VUODOVUOJNNO JA VISJÁVNÁ	5
VUONA SÁMIJ RIJKASIEBRE BIRRA (NSR)	5
SÁMEDIGGE	5
JÁDEDIBME SÁMEDIKKEN	5
ÁDÁÁJGGÁSASJ SÁBME	5
SÁMEEDNAMA TJAVELK	6
ÁDÁ VÆRÁLT	6
NANOS RUOHTSA	6
AKTANGULLUVASJ ÁLMMUK	7
FRIDDJAVUOHTA, AVTAÁRVULASJVUOHTA, AKTAVUOHTA	7
MÁNÁ JA NUORA	7
2. NSRA POLITIHKALASJ BÁHTUSA 2001–2005 JAGIJ	8
RIEVTESVUODA: FINNMÁRKOLÁHKA / MINERALLÁHKA / BIEGGAMILLO / SUODJALUS /	
LUONNDOSUODJALIM PLÁNA	8
GIELLA / OAHPPA JA ÁHPADUS	8
MÁNÁJGÁRDE / MÁNÁ JA NUORA	8
SÁME GILPUSTALLAM	9
BIRÁS JA KULTURSUODJALIBME / ULLJO JA GÁSSA / BIOLOGALASJ MOATTEVUOHTA	9
GUOLLIMA	9
ÆLLOSUJTTO	10
EDNAMBARGGO / URUDISHÁLDADIBME	10
MIEHTTSEÆLÁDUSÁ / DUODJE	10
KULTUVRRA	10
VARRESVUOHTA- JA SOSIÁLALASJ VIELEDUSÁ / MÁNNÁSUODDJIM	11
AVTADÁSSÁSASJVUOHTA / NISSUNKÁMPÁNJA / VÁLGA	11
GUOVLLA JA NUORTTARIJKALASJ AKTISASJBARGGO	11
RIJKAJGASSKASJ BARGOJ ÁJRASTIBME	11
3. VÁLGGAPROGRÁMMA 2005–2007	13
I. SÁMEDIGGE	13
II. RIEVTESVUODA	13
III. GIELLA	14
IV. KULTUVRRA	15
V. ÁRROM JA INFRASTRUKTUVRRA	17
VI. ÆLÁDUSÁ	18
VII. LUONNDOBIRÁS	20
VIII. SKÁVLLÁ JA OAHPPAM	21
IX. VARRESVUODA JA SOSIÁLALASJ DÁJMA	23
X. MEDIA	24
XI. ÁSSKO JA IELLEMVUOJNNO	25
XII. RIJKAJGASSKASASJ BARGGO	26

1. VUODOVUOJNNO JA VISJÁVNÁ

Vuona Sámi Rijkasiebre birra (NSR)

Vuona Sámi Rijkasiebre (NSR) le sáme oajvveorganisasjávnná mij dájmalattjat ávdet kultuvrra-, sebrudak- ja tjuovggidusbargov bájkálasj siebrii baktu ja duodden sæbbrá Sámedikkevágajda. NSR tjoahkki sámijt gájk bájkis ja gájkka æládusájs ja berustiddjejuohkusijs. Sámedikke baktu bargatjit gájkka sámijda ávkken. Dallutjis 1968-jagij rájes gá NSRa vuododuváj le siebrre læhkám sadje gájkka sámijda ietjas mielav ávdđánbuktet vuonarijkaalasj- ja rijkajgasskasasj sebrudagán. NSRa le læhkám tjielgga sáme jiedna sámesiebrudakiellemav ja kultuvrav huksamin ja ávdedime lagábuj 40 jage, ja NSRa ájggu joarkket iesjrádálásj sáme jiednan aj boahte ájgen.

Sámedigge

Sámedigge le sámij álmuga válljidum orgádna Vuonan, ja dikken viertti liehket iesjrádálásj sadje vuonarijkaalasj stivrrim orgánaj gáktuj. Sámedigge galggá ájrastit sámijt Vuonan nasjonálasj ja rijkajgasskasasj dásen, ja vájkodit gájkka ássjiit ma sámijda guoski.. Sámedikke baktu ájgu NSRa állidit sáme iesjrádálásjuodav ietjasa ássjiin ma gulluji sámijda-akta prinsihppa majt AN ja rijkajgasskasasj konvensjávnná duodasti. Sámedigge galggá gáhtsedít vaj vælggugisvuodajt ma stáhtan li Vuodolága 110a paragráffan doajmmaj báhti. Sámedigge viertti oadtjot almma stivrrijumev sebrudak ávdedimen sáme bájkijn.

Jádedibme Sámedikken

NSRan la læhkám jádedibme Sámedikke ásadime rajes. NSRan li dá læhkám Sámedikken presidænntan:

- Ole Henrik Magga, Guovdageaidnu (1989–1997)
- Sven-Roald Nystø, Divtasvuodna (1997–2005)

Sámediggevágaj jagen 2005 le NSRa Rijkatjáhkanibme válljim Aili Keskitálov, Guovdagæjnos presidænntaájrassán. Jus válljiduvvá de sjaddá Sámedikke vuostasj presidænnta gut la nissun.

Ádåájggásasj Sábme

Sámesiebrudagá ávdedime bargon ælla muhtem sámejuohkusijn læhkám máhttelisvuoda ietjasa ássjeijt bajedit, ja ij la ga læhkám nuoges sáme iesjmierredibme prosessajn ma sámijda guoski. Udnásj sámesiebrudagán le dárbbu politihkalasj ja kultuvralasj ádstibmáj. Ienep ja ienep sábme oadtju nannusap iesjdåbdov ietjas sámevuodas, dát buktá båndudagáv ja geldulasj dilev sáme sebrudakdågástallamijn boahte ájgen, ja nav guhkás gá lulu máhttep galggap mij láhtjet dilev dájda ávdđánbuvtátjit ietjasa sidodav ádåájggásasj sáme sebrudagán.

Álmmukrievtesvuodaj baktu le sámijn rievtesvuohta iesjmierredibmáj. Dán baktu tjuovvu rievtesvuohtaa ja aj vælggogisvuohtaa háldadit sámesiebrudagá ávdđánimev. Dási ájggu NSRa sæbrrat, ja mij ájggop barggat dan ávdđáj vaj gájkka suorgijda sáme sebrudagán le máhttelis dájmalattja liehket tjadádimen ja hábmimin sáme iesjmierredimrievtesvuodajt.

Dát iesjmierredibme galggá aj guoskat dasi gáktu ietjama luondoboanndugagáv ja luondo luohkkojt buoremus ávkken sáme sebrudahkaj háldadit. Ij goassak galga sáme álmuk bisstet iellema vuodov ja histávralasj árbev.

NSRa mielas le buorren:

- ✓ ávtjtjit nav állusav álmugis gá máhttelis oassálastátjit sáme sebrudak- ja kulturiellemij

- ✓ oadtjot ájrstimev juohkka sáme guoskavasj rádiija, juohkusijda ja stivrajda, suohkanijn, regionála ja násjonála dásen
- ✓ áttjudit sierra iemeálmuk guovlov, avatadássásasj rievtesvuodaj gájkka viesádijda
- ✓ dájmalasj dásseárvov sámij ja ietjá Vuona viesádij gaskan juohkkat sebrudaksuorgij
- ✓ sámijda rievtesvuodav áhpatjit ja adnet ietjasa iednegielav
- ✓ Ávdedit sáme dájdav ja kultuvrav, nav vaj sáme symbolværált gájkka sámijt gábtjtjå

Sámeednama tjavelk

Sáme bájkalasj árromsaje le gánnå sáme árvo ja iellem viessu. Sáme árru vijddát, smáv sajijn - merragátten ja sisednamín – ma árbbedábálatjtat le tjavelgin sáme sebrudak- ja kultuvra-, ja æládusiellémij. Ádáájggásasj værált buktå ádá gájbbádusájt bájkiija gánnå sáme árru.

NSRan le ájgomussan ávdðånbuktet ja láhtjet dárbojt ádáájggásasj iellemij doaresbiel árrombájkijn – nav vaj nannip árromav sáme bájkiijn. Skåvllå sámij árrombájken le ájnégis árvvoguodde, ja guottojda ja máhtodagájda ma lulun le dájmalasj álggon ulmutjiija sáme sebrudahkaj sebratjit.

NSRa mielas le buorren:

- ✓ sámijda galggå rievtesvuolta árrót ja ávdedit sijå dábégis dilev udnásj ja boahhte ájge vuorddemusáj
- ✓ áttjudit buorep teknologalasj ja guládallam máhttelisvuodaj værmádagáv boajdobiel árrombájkijda
- ✓ lasedit ávdedimev moattelágásj kulturiellémij, duola dagu bájkalasj festiválah ja ietjá dájmaj baktu sáme árrombájkijn
- ✓ áhpadit sáme dábégis árbbedábijjt, gielav ja árhojt ábbålasj oahpposystema baktu

Ádá værált

Ienep ja ienep sábme árru jali badján stádajn ja tjoahkkebájkijn. Sæmmi ájnas gå nannit gievrás bájkalasjsebrudagájt, le aj vaddet sámijda stádajn sáme illemvuodov, kultuvralattjat, sosiálahattjat ja duosi mij virgijda gullu. Sierraláhkáj le ájnas ávdedit máhttelisvuodajt sáme mánáj hárráj, nav vaj nuora ja vuorrasappo stádajn oadtju viessot ja árrót dilen mij dættot sáme duogátjav.

NSRa mielas le buorren:

- ✓ rievtesvuoda sámijda stádajn ja tjoahkkebájkijn dájmatjit ja ávdeditjtat ietjasa kultuvrav
- ✓ nanos álkkádus- ja áhpadusfålahdagå mánájda, nuorajda ja vuorrasappojda stádajn
- ✓ nannusap tjalmustibme stådasámij hárráj
- ✓ vaj stádaj viesádijn le vájkodim rivtesvuoda ietjasa ståda sáme fålahdagájt
- ✓ vaddet Tråmså stádaj sajev liehket iemeálmuga rijkajgasskasasj stådan
- ✓ ásadit fysihkalasj æjvvalimsajijt sámijda stådan

Nanos ruohtsa

Ájnas oasse sáme kultuvras ja iellema vuodos le birás ja kulturmujtto háldadibme. Luondo hárráj guoddelis biráspolitihka ja dájmalasj kultursuodjalime baktu sjaddå sáme luonndo- ja kulturvuodo aj boahhte buolvajda nanniduvvam. NSRaj le akta ja sæmmi ássjen háldadit ávdep ájgev, dålasjåjev ja boahhte ájgev.

NSRa mielas le buorren:

- ✓ guhkep ájggáj ávkke birrusa hárráj, le buorep gå dalånagå ruhtavuojtto
- ✓ Nanostahttet værálda birrusav Johannesburg-sjiehtaduså milta
- ✓ Rådđjit ulljo ja gåssa gålådimev Barentzábes

- ✓ Bájkálasj ja guovloj háldadibme luondoluohkkojt gáttén ja merajin
- ✓ Duokumenterit kulturmujtojt ja dajt várjjalit, háldadit ja ávdđánbuktet

Aktangulluvasj álmuk

Árbbedábálatjt li sáme viessum stáhtarájáj berustahtek ja ulmusj buolvaj rájádís dilen. Dát la árbbé májt NSRa vuojnos le ájnas ja májt mij ávdđálij guovlluj váldep fáron. Aktisasjvuoha buolvaj gaskan ja rájáj rastá le árvvon dábijt várjjalit ja gátsedit sáme moattelágásjvuoda vuodon. Dát guosská aktisasj barggij orgánisásjávnnáj Sámeráden, ja parlámentarihkkárij Sámedikkijn. NSRa mielas viertti dille látjeduvvat buorebut vaj aktisasj barggo rájáj rastá nanniduvvá ássijn ma guoski sáme gielajda, kultuvrraj ja sebrudahkaj, ja vaddet buorep vuodov sáme organiserimij rájáj rastá. Dát viertti liehket ájnasamos oarre sáme konvensjávnnáj.

NSRa mielas le buorren:

- ✓ sáme konvensjávnná mij nanni sámij rievtesvuodajt sierra álmugin ja vadddá máhttelisvuodajt rájáj rastá barggij ássijn majn li aktisasj berustibme
- ✓ rájáj- ja ulmusj buolvaj gaska berustahtek barggo áhpadim- ja sujtto suorgen
- ✓ viesso kulturiellem aktisasj sajijn gájkka ulmusj buolvaj hárráj
- ✓ ávdđánahttet Sáme parlámentaralásj rádev, ja guhkep ájggáj barggat avta aktisasj Sámedikkev ásadit
- ✓ dájmalattjat ájraštít Sámerádev ja rijkajgasskasasj bargov
- ✓ buoredit kollektijvalásj mannaruvtojt rijkkarájáj rastá sáme bájkijn

Fridjavuohta, avtaárvulasjvuoha, aktavuoha

Solidáritehtta le guovdátjin NSRa politihkan. Sosiálasj oamedábdde, politihkalásj doarjja ja dájmalásj barggo ulmuttijn hárráj gejn ælla politihkalásj fábmme, le akta NSRa árvojs. Viertti bargaduvvat rabás ja vækságis sáme sebrudagá guovlluj, duola dagu homofijlagijt dáhkkidit.

NSRa ájggu aj ávdđálij guovlluj vuostedit sosiálasj, sjiervve, etnihkalásj ja politihkalásj niejddemav, sige guottoj bajedime barggo ja konkrehtalásj vájkodusáj baktu. Jus dav galggá jávsádit, de le dárbbme ienep máhtudagájs ja ienep vájkodimnævojs. Nissuniijn ja álmájnj galggá liehket jæbđdásasj máhttelisvuoda iellemij, áhpadussaj ja virggeválljimij, ja siján galggá liehket jæbđdásasj vájkodim máhttelisvuoda sebrudakávdedibmáj.

NSRa mielas le buorren:

- ✓ vækságis sebrudahka gánná le sadje gájkajda ja gánná juohkka akta le avtaárvugisá
- ✓ nissunijs ja álmájns galggá liehket sæmmi állo mierredim ja rádevadde orgánajn
- ✓ álkkádus- ja sujtto fáldagájnj galggi liehket sáme árvok vuodo
- ✓ solidáritehtta ja aktisasj barggo ietjá iemeálmugij ja unnepláhkojuohkusij gudi le niejdedime vuolen ietjasa rievtesvuodaj ja sierravuoda hárráj

Máná ja nuora

Dábegisát li máná ja nuora sáme sebrudagájnj guovdátjin fámiljaj ja bájkálasj berustusájnj. NSRa ájggu dájv vuodoárvoj joarkket, ja sihtá sámessebrudagáv gánná le látjedum sadje buorre bajedimdilijda, gánná sáme árvo, giella, máhtudahka ja kultuvralásj ávdđánbuktema li guovdátjin. Nav de sáme giella ja kultuvrra guotteduvvá agev ádá buolvajda, jasskavuoda dilen. Fáldagá mánájda, nuorajda ja sijá æjgádjida jali ávdásvásttediddijda viertti hiebaduvvat dálásj fámilljaj dárboj milta, ja dajnas gá sáme árru ábbá rijkkan.

NSRa mielas le buorren:

- ✓ gájkka sáme mánájnj galggá liehket sáme saje, berustahtek gánná rijkkan árru.

- ✓ Sáme nuorajda galggá liehket mierredimrievtesvuoda ássjijn ma sidjij gulluji

2. NSRa POLITIHKALASJ BÁHTUSA 2001–2005 JAGIJ

Rievtesvuoda: Finnmáркоláhka / Mineralláhka / Bieggamillo / Suodjalus /

Luonndosuodjalim plána

Rievtesvuodagatjálvisá li læhkám guovdátjin dán guhttalín. Sámedigge le barggam nav vaj Finnmáркоláhka gábtjtjá álmukrievtesvuodajt. Sámedikken le læhkám moadda diehtjuohkemtjáhkanime Finnmáркоlága hárráj ja oadtjum la ássjegis guládallamijt rievtesvuoda ságastallamij. Gájbbádusá guládallamtjáhkanimijda le buktám báhtusijt. Justiskomitéa ja Sámedigge libá tjáhkanam ságastallamijda Finnmáркоlága gáktuj. Sámedigge le buktám ássjijt FNa iemeálmuga sierrarápportørraj, ja ILO ekspertajuohkusij Vuonarijka iemeálmukpolithka gánná le guovdásj gatjálvisájn vige. Sierraláhkáj le sámij rievtesvuoha iesjmierredibmáj tsojgoduvvam.

NSRa le:

- ✓ gájbbedam mineralláhkaojvvadus ma'eduvvá desik Finnmáркоláhka le tjielggam ja duodastuvvam ja vaj minerálaj gáldibme ganuguvvá desik rievtesvuodaj gatjálvis la tjielggam
- ✓ gájbbedam tjoahkke ja ábbálasj vájkodimguoradallamijt juohkka bieggamillopárkajs sáme árrombájkijn
- ✓ vuosstálasstám plánav ekspropierit Mauken/Blátind duobddágav
- ✓ barggam dájmalattjat nav vaj Suodjalus ja ællosujtto ásadi sjiehtadusáv Hákkaváre vuohtjemsaljo adnema hárráj, ja vuosteldam vuohtjemsaljo stuoredimev
- ✓ gájbbádusájt buktám luonndosuodjalimplána galggi ganugáhteduvvat desik rievtesvuoda gatjálvisá li tjielggam
- ✓ álgadam prosjevtav mij guoradallá sáme berustimijt jáhkáássjij hárráj

Giella / Oahppo ja áhpáduš

NSRa le:

- ✓ barggam dájmalattjat ávdeditjtat sáme gielav ja vaj sáme mánájn galggá liehket avtagis rievtesvuoda oahppamij sámegiellaj
- ✓ barggam “Máhtudakaledimplánajn spesialpedagogihkan 2004–2005”, gánná le láhkám- ja tjállemgassjelisvuoda guovdátjin, ja guovtegielakvuoha julev- ja oarjjelsáme dáfojn ja Oarjje-Trámsán ja nuorttalij Nordlándan
- ✓ barggam sáme oahppamplakáhta bargujn sáme skávláj ja sáme oahppobájkijn
- ✓ barggam áhpádušstipendajttájtjudit allaskávlá- ja universitehta dássáj
- ✓ barggam sáme giellaguovdátjij ásadimij
- ✓ álgadam bargov ásadit aktisasj barggoværmádagáv giellaguovdátjij ja Sámedikke gaskan
- ✓ álggam sáme duollaláhkámprográmmav elektrávnálasj tækstágiehtadallam bargujn
- ✓ vájkodam nav vaj “Sáme dutkamprográmma” joarkeduvvá ja nanniduvvá
- ✓ læhkám siegen alep áhpádušáv sáme nuoraj hárráj nannimin
- ✓ barggam Sáme báhkobánkav ádástuhttemin
- ✓ álgadam sámegiela háldadusguovlo vijdedimev

Mánárgárde / Máná ja nuora

NSRa le:

- ✓ tjuovvum dájmalattjat gájkká sáme mánárgárdijt ábbá rijkan guossidimij. Sáme giella- ja kulturbarggo le læhkám guovdátjin

- ✓ barggam dájmalattjat nav vaj sáme mánáj rievtesvuoda nanniduvvi ádá mánájgárddelágan, ierit ietján vaj ájnegis sáme mánán galggá rievtesvuoha mánájgárddefálaldagájda ma li hiebaduvvam sijá sáme duogátjij
- ✓ oadtjum ienep ruhtadimev sáme mánájgárdijda

Sáme gilpustallam

NSRa le:

- ✓ læhkám siegen ávddáprosjevtan guoradallamin gilpustallamsajijt sjuohpanasstemijda ja hierggevuodjemijda Finnmárkon
- ✓ Tjadádam aktisasjargov SVL-N ja SVLa rijkajgasskasasj juohkusav áttjudittjat ábbálasj gáváv sáme gilpustallam dájmajs
- ✓ Barggat dájmalattjat nav vaj sáme gilpustallam spellamruhtajuollodimijt oadtju

Birás ja kultursuodjalibme / Ulljo ja gássa / Biologasj moattevuhta

NSRa le:

- ✓ barggam aktidimbargujn sáme dávvervuorkáj hárráj oadtjot stuorábun ja unnedit fágalsjásijt nav vaj máhtudahka allán
- ✓ tjuovvum dájmalattjat ásadimássijt gánná ráfájduhtedum sáme kulturmuojto le biejestedum jali sjallidum
- ✓ vuododam sáme dávvervuorkkáforumav mij la fágalsj orgádna Sámedikke dávvervuorkká dájman
- ✓ barggam dájmalattjat oadtjot Lullesámij dávvervuorkáv ja áttjudam stáhtas ruhtadimev
- ✓ gájbedam vájkodimanályjsav petroleumsdájmaj gáktuj mij gullu birásgáhttimij, vájkodusájda ællosujttuj ja guollimij ja iemeálmukdimensjávnnáj Bárentzguovlon
- ✓ ájrastam/le ájrrasin guládallamforumin ulljo ja gássa dájmaj gáktuj Trámsá ja Finnmárko fylkasuohkanij gaskan, vaj sáme dimensjávnná gátseduvvá

Guollima

NSRa le:

- ✓ barggam dan guovlluj vaj merra- ja vuodnaguollima várjjaluvvuji, gánná lagsosvuoha ja dárbulasj prinsihpa li vuodon
- ✓ barggam vaj guollimrievtesvuoda ulmuttijda sáme merragátte- ja vuodnaguovlojn ruopptot báhti
- ✓ barggam vaj nuorajguollimárnik joarkká ja álgadit álggemguollimásijt merra- ja vuodnaguollimijda
- ✓ buktám merragáttenissunij dilev guovdátjij, mij galggá vieleduvvat áhtsámij gáktuj ássijjn ma gulluji guollimdájmajda
- ✓ oadtjum tjadá Reguleringrádáj guollimoasse árnigav mij guosská miedemáhkka guollimij gálmá nuortasamos fylkajn
- ✓ barggam oadtjot guollebiebbmamkonsesjávnná juogeduvvi váni mávsek
- ✓ barggam sierra diedádusájn guollima birra, gánná strategija, ulmmejáksáma ja vieledusá ávddánbáhti

Ællosujtto

NSRa le:

- ✓ vuosteldam dav vaj boahhtsulágo hiebadibme bággimijn tjadáduvvá ja dangas tjielggim vaj stivrimorgána vierttiji álu guládallat ja aktisattjat barggat ássijn æládusájn
- ✓ barggam guovdásj oajválattjaj gáktuj vaj dábegis ællosujtto dáhkkiiduvvá, njuovvamássje lij sierra guovdátjin. Oadtjum loabev ájn dábegisláhkáj boahhtsujt nisskit nisskimnibijn gá miehtsen njuovvi
- ✓ oadtjum Sámediggáj dájmalasj sajev ællosujttosjiehtadallamij, nav vaj gájbbádusá biejaduvvi ávddála sjiehtadallamij
- ✓ barggam nav vaj Ednambarggo- ja biebbmodepartemænnta le jáhtuj biedjam vuobdemdájnav laseditjtat boahhtsubierggo jádedimev

Ednambarggo / Urudisháldadibme

NSRa le:

- ✓ barggam nav vaj Sámedikke sadje ednambarggosjiehtadallamijn le nannidum, ja buktám vuojnojt njuolgga Enambarggo- ja biebbmodepartemænntaj
- ✓ oassálasstám/oassálasstá guovloj ávddánahttemprográmmajn Tråmsá ja Finnmárko fylkajn, mij buktá formálalasj aktijvuodav fylkaálmáj ednambarggoássudagáj
- ✓ álgadam oadtjot stuoráp prosjevtav Finnmárkon nannim diehti barggosajijt ednambarggoæládusán
- ✓ dájmalattjat barggam ŠTO-sjiehtadusájn vaj sáme ednambarggo nanniduvvá
- ✓ læhkám siegen ruhta juollodimijn Smávva-mierij biebbmoproduksjávna prosjektaj
- ✓ dájmalattjat barggam stáhta urudisháldadimpolitihka gáktuj ja tsuojgodam stáhta vælggogisvuodajt sáme æládusáj gáktuj

Miehttseæládusá / Duodje

NSRa le:

- ✓ oadtjum dájmatjit ávddánahttemprográmmav duodjáj, gánná le ulmme nannit duojev fáhkan, kultuvrran ja æládussan
- ✓ álggám barggaj mij galggá guoradallat æládussjiehtadusáv duodjárjida
- ✓ barggam nav vaj álggemdoarjja- gitta gálmájáhkáj- nissunijda gudi álggi miehttse- jali duodjeæládusáj
- ✓ tjadádam miehttseæládusfáhkaseminárav
- ✓ áttjudam nav vaj nissuna oadtju ienep oasstemdoarjjagav dábálasj æládusdájmajn

Kultuvrra

NSRa le:

- ✓ álgadam, ja vuollájtjállám aktisasj barggosjiehtadusáv sáme dájddárorgánisásjávna nav vaj suoddjit moattelágásjvuodav sáme kulturiellemin ja dahkat økonomalasj ávddádiedoht dájddárijda
- ✓ tjuovvum bargojt dájddárorgánisásjávna sijn jahketjáhkanimijn
- ✓ álgadam bargov dájddapolitihkalasj diedádusájn
- ✓ barggam dan ávddáj vaj Sáme Árkijvva sjaddá oassen áda diedalassjvieson Guovdagæjnon
- ✓ ásadam girjálassjvuoda stipendav sáme nuorajda
- ✓ barggam vaj ruhtajuolludime lassáni juohkka kulturásijn
- ✓ oadtjum doajmmaj doarjjaárnigijt sáme musihkkafestiválajda

Varresvuohta- ja sosiálasj vieldusá / Mánnásuoddjim

NSRa le:

- ✓ barggam nav vaj prosjæktaárniga varresvuohta- ja sosiálasjprosjevtajda Sámedikken sjaddi stuovvása
- ✓ barggam ásadit aktisasjbarggoorgánav Sámedikke ja guovloj varresvuodaásadusájn
- ✓ barggam dájmalattjat nannit psykriáhtalasj buoredimfálaldagájt sáme mánájda
- ✓ barggam vaj Seidajok buoredimásadus bissu
- ✓ barggam nav vaj psykalasj varresvuohtasuoddjim ja gárranimsuoddjim sámijda buorrán Barggam avtaárvulasjvuodav sámijda gudi li skihppijviesojn
- ✓ barggam nav vaj rehabiliterim-/habilitierimdievnastussa sámijda nanniduvvá
- ✓ gáhttjum stáhtav doarjjot bargov aktijdit ja avtasadjáj ásadit máhtudakguovdátjijt Gasska-Finnmárkon
- ✓ barggam nav vaj vuostasjvarresvuohtadievnastus sáme suohkanijn nanniduvvá
- ✓ doarjjum ásadit mánnásuoddjima guovllokántávrváv Áltáj
- ✓ nannim sáme mánáj rievtesvuodajt adnet ietjasa kultuvrav, gielav ja áskov gá guládalli mánnásuoddjimijn. Dát la dálla Vuonarijka lágan, ja mánnásuoddjimdievnastus sáme bájkijn vierti berustit sáme giella- ja kultuvrramáhtudagáv ietjas dievnastusán
- ✓ ásamam stuoves aktisasjbarggotjáhkanimijt varresvuohtaministerijn ja mánná- ja fámilljaministerijn sáme ássjijn

Avtadássásasjvuohta / Nissunkámpánja / Válga

NSRa le:

- ✓ tjadádam mávttávattemseminárav ”Nissunfábmo Sámedikken”
- ✓ ásamam doarjjaárnigijt politihkalasj belludagájda gudi aktisasjbarggi oadtjot nissunijt válggalistajda ávdemussaj
- ✓ barggam diededimbrosjyra álgusvaddemijn sámediggeválga jienastimlago sisetjállema gáktuj
- ✓ oajvvadam duoddemándáhtajt dan sjærvváj mij bohtá Sámediggáj unnepláhkuj
- ✓ vieldam dájmaijt ma ávdedi avtadássásasjvuodav ællosujton, ednambargon, guollimijn ja tjoahkkeæládusájn
- ✓ ásamam dutkamprosjevtav Sámedikke birra avtadássásasj sadjen

Guovllo ja nuorttarijkalasj aktisasjbarggo

NSRa le:

- ✓ álgadam, ja vuollájtjállám aktisasjbarggosjehtadusáv Trámsá- ja Finnjárko fylkasuohkanij gánná le ulmmen nannit sáme dájmaijt fylkajn
- ✓ vuollájtjállám aktisasjbarggosjehtadusáv Oarjje-Trøndelága, Nuortta-Trøndelága, Nordlándá ja Hedmárko fylkasuohkanij oarjjelsáme guosskavasj ássjijn
- ✓ barggam dájmalattjat guovllo ávdedimprográmmajn (RUP) Trámsá- ja Finnjárko fylkaj gáktuj, mij sisadná æládusávdánáhttemav sáme guovlojn
- ✓ ájrástam Guovllodimjuohkusin guovlojt nannim diehti. Guovdátjin le læhkám gálmábiel-sjehtadusá Ráddidusá, Sámedikke ja guovloj oajválattjaj gaskan nannit sáme kultuvrav, gielav ja æládusájt
- ✓ barggam dájmalattjat nav vaj doajmmaguovllo Nuortta-Trámsá ja Finnjárko gáktuj galggá bissot. Ulmmen le ásadit iemeálmukguovlov

Rijkajgasskasj bargoj ájrástibme

NSRa le:

- ✓ ájrástam AN bargov iemeálmuktjálajn Vuonarijka ájrástime baktu barggojuohkusa 10. sesjávnnán Genévan, Sveitsan. Ulmmen le biedjat rijkajgasskasasj mierijt iemeálmuga rievtesvuodajda

- ✓ álgadam iemeálmukkántávráv Murmánskan
- ✓ ájrastam/ájrastimen Ráddidusá Europealasj Forumav, gátsedittjat iemeálmukdimensjåvnåv
- ✓ rápportav tjállám ILOaj konvensjåvnåv nr 169 gátsedim hárráj

3. VÁLGGAPROGRÁMMA 2005–2007

I. SÁMEDIGGE

Sámedigge galggá rádevadden, dahkat mærrádusájt ja tsuojggodit sámij ávdås Vuonan ja sámmibáttá aj dievnastusáj barggat ja badjelválldám dájmaid ja ruhtadimijt sámij gáktuj gudi árru ábbá rijkan. Sámedigge galggá aj siegen liehket ietjá oajválattjaj bájkijn gánná sáme árru. Danen viertti Sámedikken liehket nanos guovdásj dájmaid ja sámmibuohtha liehket sajenis bájkijn gánná sáme ajtu viessu ja árru. NSRa mielas le desentraliseridum vuogádus Sámediggáj buorren, gá Sámedigge le lahkusin bájkalasjsebrudagáj ja aj áddájjgásasj guládallamnævoj baktu le jávsádimmieren ja nav ulmutja dárbojt guovteláhkáj dævdá.

NSRa mielas galggá Sámedigge liehket guládallamrávven ja rijdoj tjoavdde ietjama sebrudagán ja aj ietjá álm mugij gáktuj. Sámediggáj viertti boahdet ienep fábm o ja luovjop sadje Ráddidusá ja depártemantaj gáktuj. Aktisasj barggo galggá formálasj guládallamij ja sjiehtadallamij baktu liehket.

Sámedigge galggá nannit ietjas bargov nuorttarikaj, guovllo ja rikajgasskasasj orgánaj baktudagu AN. Sámedikken galggá adjáj liehket njuolga guovteválggogis aktisasj barggo ietjá iemeálm mugij ja sijá ávdåsástediddij. Sámedikke ja Sáme párlamentarasj ráde baktu galggap mij sierra gájt de ávdedit solidáritehtalasj aktisasj bargov ietjá iemeálm mugij væráldin gei iellem le niejddema vuolen.

NSRa ájggu barggat nav vaj:

- ✓ Sámedigge oadtju ruhtajuollodimijt ma máhttelisvuodajt bukti tjoavdatjit dahkamusájt Vuodolága ja Sámelága gáktuj ja daj dárboj milta ma agev sámessebrudagán le
- ✓ Sámedigge oadtju formálasj sjiehtadallamrievtesvuodav guovdásj stáhta oajválattjaj gáktuj
- ✓ ILO-konvensjávnná nr 169 Vuona lágajda hiebaduvvá
- ✓ Sámegiellalága guovllo vijdeduvvá
- ✓ Sáme ávdánahttemfoandaj ruhtadim juollodime lassáni
- ✓ Sáme párlamentarasj rádáj ruhta juollodime lassáni ma máhttelisvuodajt bukti nannitjit aktisasj bargov gájkka sámij álm mugij hárráj ja aj ásadittjat sierra háldadusáj

II. RIEVTESVUODA

Vuonarijka Alemusriektá le Svartskog (Cáhppismeahci) Gáivuonan/Kåfjordan duodastam sámijn le rievtesvuohtha ietjama duobddágijda. Dát le histávrálasj dáhpádus dan vuojnuj majt NSRa le tjuovvum gitta 1948 jage rájes. NSRa ájggu ájn joarkket oajbbomijn sáme rievtesvuodajt ednamijda ja tjátijda. Vuonarijka le stáhtta mij le vuododum guovte álm muga ednamij – sámij ja láttij – ja dát ajtu galggá ávdánboahdet lágajn ja háldadusáj.

NSRa ájggu barggat nav vaj:

- ✓ ávdánbuktet sáme æjggorievtesvuodajt ILO-konvensávnná mærrádusáj gáktuj
- ✓ Sámeriektájuoogos guoradallá ja buktá oajvvadásájt nannit sáme rievtesvuodajt Finnmárko álggolin
- ✓ sámerievtesvuoda merraluohkkojda, dán gaskan guollimijda, dáhkkiduvvi
- ✓ revtesvuoda vuodoæládusájda nanniduvvá, gánná le sáme rievtesvuoda vuodon
- ✓ sámij rievtesvuohtheadájadusá ja dábe vuonarijka lágajn ja háldadusáj gátseduvvi

III. GIELLA

Giellaoahppam

Sámij rievtesvuohta áhpatjit ja ávdedittjat le ájnas prinsihppan NSRaj. Edna sábmme le badjánam sámegiela dagá, ja iehtjáda li badjánam sámegiela láhkâm- ja tjállemhárjjánime dagá. NSRa ájggu ienebujda láhtjet máhttelišvuodajt sámegiela anátjit, njálmálathtjat ja tjálathtjat.

NSRa ájggu barggat nav vaj:

- ✓ sáme giellaguovdátja oadtju máhttelišvuodajt álget ienep gielladájmajt bájkijn gánná giella le gáhtomin
- ✓ sámegiela gudi ælla oadtjum láhkâm- ja tjállemoahppamav dáv oadtju
- ✓ ulmutja gudi e máhte sámegiela ja gudi sihti dáv oahppat oadtju virggeloahpeárnigav
- ✓ oahppe galggi oadtjot giellaoahppamav nuortta-, julev- ja oarjjelsámegiellaj, dan gáktuj man giellaj gulluji

Gielalasj infrastruktuvrra

Sámegiela adnem le guládallamnævvo ja tjanástak sáme bájkálasjsebrudagájn. Sámegiela ávddánbuktet, ja sámegiela anov lasedit moatten dásen le ájnas. Duodden le ájnas dahkat sámegiela anov dájmalattjan diededim- ja guládallamteknologija (DGTa) baktu, nav vaj nuorap buolvva badján sámegiela dájmalasj giellan juohkka máhttelišvuodajn sebrudakiellemín.

NSRa ájggu barggat nav vaj:

- ✓ sáme giellaguovdátja ávddáni ja ienebu ásaduvvi
- ✓ sámegiella avtadássásattjan biejeduvvá dárogiela galbajn ja kártajn sámebájkijn
- ✓ juohkka almulasj viesojn sámegiella boahá galbajda sámegiellalága háldadimguovlon
- ✓ sámegiella ávddánahtá duollaláhkâmprográmmajn ja ietjá viehkenævojn DTGan, nav vaj sámegiella aneduvvá njálmálathtjat ja tjálathtjat
- ✓ ietjá guládallamvuoge, d.d. mobiltelefávná adnema baktu sámegiella doajmmá

Sámegiella diedelasj giellan

Boaháájgge gájbbet sámegiela ávddánahttemav akademijan. NSRa ájggu nannit juohkka dásev sámegiela áhpadusán ja dutkamijn, ja dahkat stuoráp diedelasj sajev sámegiellaj.

NSR ájggu barggat nav vaj:

- ✓ dutke ávttiduvvi sámegiela adnet dutkamgiellan
- ✓ sáme tærmabargov ávddánittjat ja várjalittjat vieleduvvá
- ✓ sáme giellasuorge ja bágo ma e gábtjádová dálasj tjállemvuogijn normeriduvvi

IV. KULTUVRRA

Arkijva, girjjevuorká ja dávvervuorká

Arkijva, girjjevuorká ja dávvervuorká háldadi aktisasj mujtojt gá bisodi, várjjali ja ávddánbukti diedojt ja dáhtájt sáme vidjurij birra ávddálijguovlluj guoradallamij ja dutkamij. Moatten láhkáj máhtti dá vaddet buorre ja duohta tsuojggidusájt buorre sáme iesjdábdo ávddánahttemij. Arkijva, girjjevuorká ja dávvervuorká sjaddi dán baktu ájnas saje sáme kultuvrraj ja iesjdábdduj.

NSRa ájggu barggat nav vaj:

- ✓ Sáme arkijvva ávddánahteduvvá diedalassj dokumenterimguovdátjin
- ✓ sáme guovdátja oadtju máhttelisvuodav bisodittjat ja várjjalittjat priváhta arkijvajt
- ✓ sáme girjjevuorkká barggo nuorttarikaj dásen aktit
- ✓ sáme girjjebussaárnik nanniduvvá ruhtadimij ja vijdeduvvá
- ✓ Sámedikke dávvervuorkkápládna tjuovoduvvá ja vaj sáme dávvervuorkájns sjaddá ájnas sadje kultuvrrasuodjalime bargon
- ✓ sáme kulturboandudagá galggi Sámeednamij ruopptot doalvoduvvat
- ✓ sáme dávvervuorká ávddánahteduvvi máhtudakguovdátjin kulturmujtto-suodjalibmáj ja -ávddánbuktemijda

Girjálásjuohta

Sáme sebrudahka dárba orginálak girjálásjuodav sáme giellaj juohkka buolvaj hárráj. Sierra gájt dal le badjánime buolvvaj dárbo sáme girjálásjuohtaj, ja dát buktá ádá hástalusájt mijá tjállijda. Sáme girjálásjuohta vierti ádástuhteduvvat duostotjit udnásj sáme láhkkij gájbbádusájt. Gá le nav smávva láhkkejuohkusa de álgusvatteduvvi dássju soames girjálásjuohta. Dajnas le ájn dárbo lasse doarjjaj oajválattjajs sáme girjálásjuoda álgusvattájt ja vuobdemjuohkemij.

NSRa ájggu barggat nav vaj:

- ✓ sáme girjálásjuoda ádástuhttem ávttiduvvá ja dan áhtsáluvvam lassán
- ✓ sáme tjálle oadtju máhttelisvuodav állesájggáj barggat
- ✓ sáme girjálásjuoda oasstemárnik bisoduvvá ja vijddán
- ✓ sáme girjálásjuohta mij álgusvatteduvvá almulasj dárjajn bisoduvvá ja sjaddá jáksámmærráj gájkajda
- ✓ sáme girjálásjuodav dahkat jáksámmærráj juohkka girjjevuorkájns
- ✓ sáme girjálásjuoda álgusvaddem mánájda ja nuorajda lassán

Sáme musihkka ja juojgos

Sáme musihkka ja juojgos le guovdásj sáme kultuvra ávddánbuktema. Musihkka rahpa rájajt ja buktá aktisasjuodav kultuvraj ja ulmusjtjerdaj gasskaj. Musihkkaj ja juojggusij le ájnas vaddet sajev ja máhttelisvuodav ávddánahttet ja sámijt ájrastit álmugin.

NSRa ájggu barggat nav vaj:

- ✓ ádáájggásasj ja dábegis sáme musihkkaj ja juojggusijda ájn ávddánibme lájeduvvá
- ✓ buorráni doarjjaárdniga sáme musihka ja ádá musihkalassj ávddánbuktema álgusvaddemijda
- ✓ sáme musihkkárijda vatteduvvá stuoráp máhttelisvuodav sámijt ájrastit násjonálalattjat ja rijkajgasskasattjat

Filmma ja TVa

Filmma le dájddatjærdda mij jákså moaddásijda. Gå sáme filma galggi dagáduvvat, de le ájnas jut sáme li daj duogen. Filmmadájdda le agev ávddánimen, ja ájnas le vaddet sámijda máhttelisvuodav ávddánbuktemijda filmaj baktu ja filmmamedia ávddánimev tjuovvot. TVa le buorre media mij máhtta aneduvvat ulmij milta sámezielav nanostuhttemij ádásij ja sáme filmmavuosedimij baktu.

NSRa ájggu barggat nav vaj:

- ✓ ulmutja ávttiduvvi bargatjit sáme filmaj ja TV dahkamij
- ✓ sáme filmajda vatteduvvá buorep máhttelisvuoda jáksát ja vuoseduvvat sáme festiválajn
- ✓ sáme filma ja TV-programma digitaliseriduvvi vaj girjjevuorká ja sáme guovdátja dájtt jáksi
- ✓ filma, sierra gájt de mánájda ja nuorajda sámegeiellaj njálmálatjtat járggáluvvi (dubbiduvvi)

Teahter ja lávddedájdda

Sáme lávddedájdda le dájddatjerdajs ma li ávddánam ienemusát dájtt mañemus låge jage. Friddja teahterjuohkusa ja oarjjelsáme teahter le nannim moattelágásjuodav sáme teateriellemin, sámmibátte le Beaivváš Sámi Teahter ienedam vuosádallammanojt ja moattelágásjuodav vuosádallamijnis nav vaj ienebu sáme teahterav berustahttjáji. Dárbbbo le ávddánahttet ja dárkástallat juohkka oasev sáme lávddedájdas, lasse áhpadusá ja buorep vuosádallamdahkama máhttelisvuodaj baktu.

NSRa ájggu barggat nav vaj:

- ✓ áhpadusfálaldagá sáme teahterbarggijda buoreduvvi
- ✓ Beaivváš Sámi Teahter nanniduvvá mannovuosádallamteahterin nasjonálasj ávdásvástádusájn
- ✓ Guovdagæjnnuj teahterviesso ásadimájggomus tjadáduvvá
- ✓ Oarjjelsáme teahter nanniduvvá
- ✓ friddja teahterjuohkusa oadtju dárjav sámevuosádallamdahkamijda ja vuosádallammanojda
- ✓ friddja revyjuohkusa oadtju máhttelisvuodajtt ávddánahttet sáme revybargojt

Tjalmadimájdda

Sáme dájdda galggá ienebut boahitet vuojnusij sáme sebrudagáj árggabiejven. Dát máhtta dagáduvvat tjalmadimájda sáddimværmádagáj ásadime baktu lánudallama hárráj. Duodden le dárbbbo vaddet tjalmadimájddaj vuodov joarkket fágallasj ávddánimev. Sáme dájddaáhpadus le stuorra lávkke duolla bálggáj.

NSRa ájggu barggat nav vaj:

- ✓ nasjávnnálasj sáme gallerija ásaduvvá Sámi Vuorká-Dávvirij
- ✓ luojjgamárniga sáme dájddaj ásaduvvi vuosádusájda sáme guvdátjijn ja álmulasj viesojda
- ✓ Sáme Dájddaráde nanniduvvá stuoves doajmman
- ✓ sierra sáme dájddaáhpadus ásaduvvá

Festivála

Sáme festivála li vuogas saje sámé dájddaj ja kultuvrraj, ja li ájnas vájkodimnævo ávddánahttemin sámé iesjdábdov ja sámé gatjálvisáj dádjadussaj. Duodden vaddi festivála sámé dájddárijda ja artistajda máhttelisvuodav ávddánbuktet ja ávddánahttet ietjasa dájdav.

NSRa ájggu barggat nav vaj:

- ✓ festivála ma dálla vuododoarjjagav oadtju Sámedikke nanniduvvi
- ✓ unnep festiválaj ja kulturdáhpádusáj ávddánahttet
- ✓ sámé dájddára ávtjídovvi ma'en liehket ietjá festiválaj Nuortta-Kálohtan ja rijkajgasskasaj iemeálmukfestiválaj

Gilpustallama

Nanos sámé gilpustallama le ájnas iesjdábdonævvo nuorajda, ja dát nanni aktisasjvuodav aktisasj árvovvuojoj ja árvovvuojojda. Gilpustallamdáhpádusá le ájnasa sámijda ábbá Sámes gá máhtti æjvvalit gilpustallamdájmajn ja gilpustit. NSRa sihtá liehket hásttaliddjen vattátjit sámé gilpustallam- ja nuorajorganisasjávnuájda máhttelisvuodaj barggat aktisasj sámé gilpustallamij ja gilpustallamfágalsaj gatjálvisáj. Hierggevuodjem le sierralágasj gilpustallamsuorgge, mij adjáj bisot nanos histávrasaj árbbedábijt iemeálmugij lunna ábbá arktalasj guovlojn.

NSRa ájggu barggat nav vaj:

- ✓ aktisasj sámé giesse- ja dálvvegilpustallamij doarjjot, hierggevuodjemij adjáj
- ✓ sámé aktugasj gilpustiddje ja rijkagáttse ájraštibme rijkajgasskasaj gilpustallamdáhpádusáj lassáni duola dagu Arctic Winter Gamesan (Arktalasj Dálvve Gilpustallamij)
- ✓ sámé gilpustallambarggaj ásaduvvá stuoves ruhtadoarjja, ja vaj sámé gilpustallamprosjektajda spellamrudájs ruhtaduvvi
- ✓ sámé nasjávnuálasjásadusá nuorttarijkalasj sabekgilppusijda ja hierggevuodjemijda ásaduvvi
- ✓ sjaddap hásoiddjen gilpustallamviesojt sámé árrombájkijda tsieggit

V. ÁRRROM JA INFRASTRUKTUVVRA

NSRaj la ájnas gátsedit aktugasj sámé iellemvidjurav ja ávddánahttemmáhttelisvuodav, vájku le árromin stádan jali smávva bájken. Ájnas le ásadit buorre kultuvrra- ja álkkádusfálaldagájt sámé álmugij sæmme báttá gá buoredit fálaldagájt ietjá árrojda, ja nav vaj sebrudahka viertti biedjat ienep fámov teknologasj-, manedam ja guládallam gulluvasj -, ja kultuvralasj infrastuktuvrraj. NSRa ájggu Sámedikke baktu liehket hasodiddjen suohkanij, fylkasuohkanij ja stáhta gáktuj bisodittjat ja nannit árromav sámé bájkijn.

NSRa ájggu barggat nav vaj:

- ✓ Sámedikke kulturviessopládna tjadáduvvá dajna gá ádá kultuvvra- ja dojmmavieso ásaduvvi ja ieme dákkárháj doajmma nanniduvvá
- ✓ aktisasjmanedimfálaldagá bussaj ja færjoj lassáni sámé árrombájkijn
- ✓ girddemannama álbbu, ja nav vaj girdderuvto ásaduvvi rájáj rastá Nuortta-Kálohtan
- ✓ mobijlla guládimfálaldagá ja gábdábáddesuohppom sámé árrombájkijn buorrán
- ✓ ásaduvátji ienep almulasj barggosaje sámé bájkijda
- ✓ suohkanij máhtudahka merradajvaplánimij ja assjegiehtadallamij nanniduvvá

VI. ÆLÁDUSÁ

NSRa tjuottjot moattelágásj æládusdájmaj ávdđánimev ja barggosadje lasedimev sáme ævtoj milta sáme årrombájkijn. Sámeednama gáládis- ja gállå luonndoluohkko li sáme kultuvra materiålasj vuodo. Gållå luonndoluohkko vierttiji gålåduvvat dan låhkåj vaj e vuodov vålde boahhte buolvaj iellemis ja gålådibme viertti sáme sebrudahkaj åvkken boahtet.

NSRa åjggu joarkket bargojnis åvdđanahttet luonnduj gulluvasj ælådusåjt ma nanniji sáme kultuvrav ja bisodi årromav småvsajijn, valla sæmme båttå de ij luonndo galga gierddat. NSRa sihtå nannit ja åvdđanahttet vuodoælådusåjt; ednambargov, ællosujtov, guollimav, miehtseælådusåv ja duojev, ja dåjt adjåj tjoahkkeælådussan. Miehtseduobddåga galggi vuodoælådusåjda bisoduvvat sáme årbbedåbij gåktuj. NSRa doarjju ulmev jåksåt økologalsj, kultuvralasj ja økonomalsj stajguk ællosujtov ja vaj ællosujto ålgoldisævto ja iesjmierredibme nanniduvvá.

Árvvodagådus merragåtten galggå nanniduvvat aktisasjluohkøj tjavgåp stivrrima baktu, båjkålasj håldadibme ja doarjja produktaåvdđanahttemij ja jådedimjåksåm barggøj. NSRa åjggu barggat vuodoælåduså rievtesvuodajt nannit, ja vaj sáme rievtesvuohtadådjaduså ja dåbe bissu ja tjåleduvvi lågajda ja håldadusåjn båhti adnuj. NSRa åjggu barggat nav vaj duodjevuobddem ietjama sebrudagån lassån.

Ådå ælådusåj åvdđanahttem galggå mahtudagå, kultuvra ja gulådallam-infrastruktuvara vuodo milta. Almulasj ålgoldisævto ja konkrehta dåjma galggi aktan ælådusåj arvvahttemijn nannit iellemvuodov sáme båjkijn barggosajij ja árvvodagådusåj lassånime baktu dåbålasj ja ådå ælådusåjn. NSRa doarjju ruoptot biedjamav barggovaddegålo årnigav viddnudagåj hårråj vuorjås årrombåjkijn Sámen.

Guollima

NSRa åjggu barggat nav vaj:

- ✓ sáme dåbe ja rievtesvuoda galggi dokumenteriduvvam ja dåhkkiduvvat lågaj ja håldadimen ja bisoduvvat boahteåjggåj merra- ja vuodnaguollimijn, luossaguollimijn ja sisednamguollimijn, ja dåj tjoahkkeælådussan adjåj
- ✓ sáme guollimdajvva åsaduvvá gånå luohkøj håldadibme ja guollimåsj juohkem dåhpåduvvá guovlo ja båjkålasj dåsen låhka- ja dårbbagaprinsihpa gåktuj
- ✓ nuorra ådåålggijt åttjudit ælådussaj oahppoårnigij baktu ja nuorajda sierra ålggem guollimåsj baktu
- ✓ guollimåsj juohkem nuppåstuvvá åhpeguollimis merragåtte guollimijda
- ✓ guollesuvddemvælggogisvuohta industriaj gåtten tjuovoduvvá ja tjavggiduvvá
- ✓ gå guollebiebbmamrustiga åsaduvvi, de galggå dæddo biejaduvvat båjkålasj åmastibmåj, biråsgåhttemij ja vuodnaguollårij dåbålasj rievtesvuodajda

Ednambarggo

NSRa åjggu barggat nav vaj:

- ✓ árvvodagådus ælådusån viertti lassånit ja vaj kultuvralasj ja sebrudak biele ælådusån bisoduvvi ja åvdđanahtteduvvi
- ✓ ednambarggo småv sajijn bisoduvvá ja nanniduvvá, aktugis ja adjåj tjoahkkåj ietjå ælådusåjn
- ✓ Sámedikke mierredum ednambarggoplådna sáme båjkijn gåtseduvvá
- ✓ Ståhtta åsat ednambarggopolitihkalsj dajvav sáme årrombåjkij hårråj

Ællosujtto

NSRa ájggu barggat nav vaj:

- ✓ árvvodagádus æládusán viertti lassánit, ja dábálasj, kultuvralasj ja ietjá sebrudakgulluvasj biele ællosujtos bisoduvvi ja ávddánahteduvvi dájmalattjat
- ✓ buorre buolvaj gasskasasj álgeárnigij baktu æládussa bisoduvvá
- ✓ ádå ællosujttoláhka mierreduvvá gánnå le sáme rievtesvuohtadádjadus vuodon
- ✓ mærrádusá ællosujttolágan ja pládna- ja ásadimlágan hiebaduvvi nannim diehti ællosujto vájkodimev gájkká sebrudakplánimijn
- ✓ duobddáksuodjalibme æládusá hárráj nanniduvvá
- ✓ diedojt ja dádjadusáv æládusá birra ulmuttij lunna lassán
- ✓ Sámedikke sadje bisodit æládusá boahte ájgev nanniduvvá æláduspolitihkalasj ja háldadus gatjálvisájn

Urudisháldadibme

Udnásj urudisháldadibme le lassánimev buktám urudisásj sáme bájkijda. Stuorra oasev dát økonomalásj noades le æládus iesj hæhttum guoddet urudisáj gajkkomij ja ietjájduhttemgåloj gáktuj.

NSRa ájggu barggat nav vaj:

- ✓ dárbulasj dájma ma unnedi urudisáj gajkkomav álgeduvvi
- ✓ urudisáj láchko hiebaduvvá ja vaj ásaduvvá mákseárniga ma duodaj ålgusgålojt gábtiji ja mij hiebaduvvá iesj gudin æládussaj

Duodje

NSRa ájgu barggat nav vaj:

- ✓ duodjevuobddemille látjeduvvá nav vaj stuoráp márnánijt jákså
- ✓ oahppam- ja áhpadusfálaldagá vuodo-, joarkka- ja allaskávlåj dásen nanniduvvi
- ✓ oahppam bisoduvvá fáhka-, svenna- ja mejssterduodastusárniga baktu
- ✓ sierra æládussjiehtadusáv duodje- ja ietjá æládusájda sjaddi

Tjoahkkeæládusá ja oasesgárvedibme

NSRa ájggu barggat nav vaj:

- ✓ dábálasj æládusdábe dáhkkiduvvi aktan sierra æládussuorggen, ja vaj ávddánahteduvvi ja nanniduvvi
- ✓ sierra dájma ma nanniji økologalásj miehttseæládusáv ruhtaduvvi dagu oassen tjoahkkeæládusán
- ✓ ásaduvvá oahppamfálaldagá tjoahkkeæládusájda
- ✓ ávddánahteduvvi ádå økologalásj guoddelis tjoahkkeæládusá
- ✓ máhttelisvuoda nanniduvvi gárvedit bájkálasj oasesgálvojt
- ✓ ienep aktisasj barggo gálvvooasestiddje, produsentaj, gálvvosuvddij ja vuobddemjådediddij gaskan galggá bukte buorre sáme oasesgálvojt ábbålagásj profijlajn

Mannoæládus

NSRa ájggu barggat nav vaj:

- ✓ mannoæládus sáme årrombájkijn ávddánahttå ietjas ævtoj ja dárboj milta
- ✓ vuobddemjådedibme sáme vásádusájs, dájmajs ja mannulagájs nanniduvvi Vuonan ja rijkajgasskasattjat
- ✓ sáme kultuvrraávddájboahtema roaddiduvvi gå aneduvvi mannoæládusán, ja dan láchkåj vaj ávkken båhti sámijda allasisá

- ✓ idjadim- ja guossodimfálaldagá ásadime sáme profijlajn arvusmahteduvvi sámebájkijn

VII. LUONNDOBIRÁS

Mijá iemeálmukvielja ja –oappá ietjá væráltgietjijn viessu birásævtoj vuolen ma li ietjasa hæjosvuohtaj tjanádum. Mij sáme vas viessop birásævtoj vuolen ma li mijá valjesvuohtaj tjanádum.

Lagosvuohta ja dájmalasj luonndo ja birás gállám le ájnas sáme iesjdábdduj, æládusájda, iellemvuohtáj ja kultuvrraj. Sæmmibáttá ælla sáme aktu adnemin luondov mijá bájkijn ja stáhtta vuojnnet le dakkár dâmáiddje mij ij agev vieleda sámijt luonndosuodjalimplándnabargujnis. Luonndobirás Sámeednamin vájkoduvvá aj luonndodáhpádusájs ja ulmutjij dájmajs rádnarájajn ja mælggadappon.

Mijá hástalus le guhtik guojmenimme miellodahttet ietjama luonndoadnem máhttá aj liehket ájtton luonnduj mij le mijá kultuvra vuodo. Sáme rievtesvuodaj oajbbom luonndoluohkkojda ep galga vuojtet nav vaj luonndo iesj vuojtádallá. Gájkka luonndoadnem gájbbet vælggogisvuodav dav suoddjit. Sáme luonndoadnemduobddágij háldadibme viertti hábmiduvvat ævtoj ma li økologalattjat guoddelisá, ja dakkár háldadibmáj viertti luohádussa liehket álles árronj.

NSRaj le diettelis økologalasj vuojnno ja gájbbádussa jut guoddelis ávddánibme galggá vuodon gájkka boahteájggásasj politihkkaj mij de gullu luondo háldadibmáj. Sáme berustime galggi vieleduvvat gájkklágásj láhka- ja pládnabargojn.

Jus Sámedigge galggá berustit tjavgáp biráspolitihkav ja birásfágalasj bargov, de le ájnas oadtjot doajmmaj ANa Birás- ja ávddánahttemdoajmmaplánav – Agenda 21. Dát pládna vælggodahttá nasjonálasaj oajválattjajt aktisattjat bargatjit ietjasa iemeálmugij tjoavdatjijt biráshástalusájt bájkálattjat ja globálalattjat. Iemeálmuga e galga masset ietjasa bájkijt ásadimij ma birrusav nuoskudahtti, duola dagu ulljo-, gássa-, ja minerálajrággåma ja el-fábmodulvvadime.

Ájto ja nuoskodibme

NSRa ájggu barggat nav vaj:

- ✓ Nuortta-Vuona merragátte nuoskodimduosstom buoreduvvá dál gå ulljosuvddem merav lássan
- ✓ Atomfábmorustiga ja lássáindustria ma nuoskodahtti Guoládagán hiejteduvvi
- ✓ ulljo- ja gássarággåm Baretzáben ráddjiduvvá

Luonndoadnem ja suoddjim

NSRa ájggu barggat nav vaj:

- ✓ nasjonálparkka ja suodjalimduobddágij ásadibme ij galgga hieredit sáme æládus- ja kultuvrraiellemav
- ✓ sáme dábálasj luonndoadnem galggá vuodon háldadimplánajn gánná dá báhti doajmmat
- ✓ motávrrámanedibme miehtsijn hiebaduvvá luondo gierddamij
- ✓ loahpe gámájt sjaddá tsieggit miehtseæládusáj hárráj sáme bájkijn

VIII. SKÁVLLÁ JA OAHPPAM

Mijájn sámijn le vuodulasj rievtesvuohta ja sierra ávdásvásstádus ávdánahttet ja ávdánbuktet dieđojt ietjama birra ja mijá vidjurij birra. Mij galggap aktidit dábalasj máhtudagáv ja diedalasj máhtudagájn ávdeditat sáme sebrudagáv. Sáme sebrudahka galggá ávdánahttet áđá ájggásasj diehtosebrudahkan, dábij ja kultuvrra niejdeduvvama dagá.

Sáme oahppopládna 10 jahkásasj vuodoskávláj – L97S – lij áledus sáme áhpadushistávrán. NSRa ájggu barggat nav vaj áđá rievddadusá oahppovuogádusán le vuododuvvam sáme oahppe ja sáme sebrudagá dárbojda, ja vaj ábbálasj sáme oahppapolitihkka ávdánahteduvvá.

NSRa mielas galggá skávláj ja mánárgárde fysihkalasj birás dievddet pládnatjoahkke gájbbádusájt. Gájkka sáme mánájn galggá liehket juoga sámes – vájku gánná rijkan árru. Gá sámevuohta boahotá vuojnnusij árggabiejve dilen mánárgárdijn ja skávlán, máhtta sámevuohta sjaddat luondulasj oasse ietjá Vuonarijka mánájn árggabiejves aj. Skávláasstoájgeárnik le oasse oahppamfálaldagás, ja danna galggá aj sáme sisadno sáme mánájda.

Sáme máná, nuora ja álessjattuga gejn li sierra dárbo vierttiji oadtjot hiebalgis oahppamfálaldagájt ja sierrapedagogihkalasj viehkev gánná li sáme árvo. Sáme sierrapedagogihkalasj doarjjomvuogádus viertti nanniduvvat.

Áđá oahppamlága ulmmen le ulmuttija máhttelisvuoda liehket áhpadusáv oadtjot álles viessomájgenis. Dát viertti ávdánahttet ábbá sáme oahppamvuogádusán. Gájkka oahppe joarkaskávláj galggi oadtjot áhpadimev sáme vidjurij birra. Sáme oahppijn la rievtesvuohta áhpadibmáj sáme temájn.

Moattes sámijis le álgustuvvam máhttelisvuodasj formálasj áhpadussaj nievres hiebadum fálaldagáj sámijda gitta mijá ájggáj. Álessjattukáhpadieme le ájnas doajmma buoredittjat iellemav ja vaddá buorep máhttelisvuodajt barggomárnánin.

NSRa ájggu barggat ávdánahttet sámeielak máhtudakbirrusav, sámmi báttá gá sámevuosskavasj dutkam dárogiellaj ja ietjá gielajda nanniduvvá. Gájkka allaskávláj ja universitehtajn sáme bájkijn galggá liehket fálaldagá kulturdádjadusájs ja sáme kulturdiehtojis. Virgge- ja vuodoáhpadasájn galggi dá liehket vælggogisá.

Le ájn stuorra vádno áhpadimnævojs sámeieliellaj, dábalasj oahppogirijis ja ietjálágásj oahpponævojs ábbá oahppamvuogádusán, mánárgárde rájes gitta universitehta rádjáj. Sáme oahppijn ja áhpadiddijn galggá liehket akta vuodogirije sámeieliellaj juohkka fágan juohkka klássadásen ábbá oahppamvuogádusán. Oahpponævvoproduksjávnná ja – ávdánahttem galggá tjuovvot ávdánimev sáme skávlán, duola dagu oahppoplána rievddadusá gáktuj. Áhpadime diehto- ja guládallamteknologia (DGT) baktu viertti látjeduvvat.

Mánárgárde

NSRa ájggu barggat nav vaj:

- ✓ sámeielak máná oadtju rievtesvuodav mánárgárddefálaldahkaj ietjasa iednegieliellaj
- ✓ sáme máná gudi e máhte sámeielav oadtju rievtesvuodav hiebalgis sámeielak mánárgárddefálaldahkaj
- ✓ suohkana oajválattja ásadi ienep sáme mánárgárdijt ja vaddi lasse doajmmaruhtadimev
- ✓ sáme mánárgárddepládna tjadáduvvá

- ✓ ienep sáme ávdđaskávllááhpaddje sámeielak máhtudagájñ áhpadduvvi, sierraláhkáj sáme bajkijn sámelága háldadusguovlo álggolin

Vuodskávllá

NSRa ájggu barggat nav vaj:

- ✓ oahppamlága prinsihppa, gájkka sámijda , vájku gánná árru, galggá liehket rievtesvuolta sámeielá áhpaddibmáj bohtá duodaj jáhtuj
- ✓ galggá vatteduvvat áhpaddibme sámeielan, histávrán, kulturdáddadusán ja duojen skávllájñ gánná le sáme oahppe
- ✓ rievtesvuolta áhpaddibmáj ietjá fágajda sámeielaj tjadáduvvá, nav vaj aj oahppe gejn la sámeielá nubbengelán oadtju nannidum máhttelisvuodav álles guovteielakvuohatj

Joarkkaáhpaddus

NSRa ájggu barggat nav vaj:

- ✓ joarkkaskávllá oahppofálaldahka nanniduvvá gájkka sáme giellaguovlojn ja sáme oahppij rievtesvuoda joarkkaskávllááhpaddibmáj biejaduvvi
- ✓ prográmma bargaduvvi ma gádodi dav stuorra skávlláhejttemav sáme nuoraj gaskan
- ✓ sáme joarkkaskávllá ávdđánahttem máhttelisvuoda ja sáme stivrim nanniduvvi
- ✓ sáme oahppoplána ávdđánahtteduvvi sáme joarkkaskávllá áhpaddibmáj nav vaj ábbálágásj 13 jahkásasj skávllávdttsem nanniduvvá
- ✓ fáhkaoahppofálaldagá áellosujton, duojen, tjoahkkeáladusán ja luonndoadneminn nanniduvvá ja bisoduvvá duola dagu fáhkaáhpaddjeáhpaddusá baktu
- ✓ stipænndaárnik oahppijda gænna le sámeielá fáhkan árvustaláduvvá boahhteájggáj nannima diehti
- ✓ sámeielá vuostasj- jali nubbengelán joarkkaskávllán galggá vaddet sierra duoddetjuokkajt alepáhpá áhtsámijn
- ✓ katalávvgga dagáduvvá mij diedet sáme skávllá-/áhpaddusfálaldagáj ja stipendaj birra sáme oahppijda/studentajda

Állessjattukáhpaddibme

NSRa ájggu barggat nav vaj:

- ✓ sierra sáme állessjattukáhpaddimpládna dagáduvvá, gánná le dárbo, ávdásvástádus ja barggojuohkem sáme állessjattukáhpaddimen guoradaládum
- ✓ vuododuvvá værmádhaka dámadiddjij sáme állessjattukáhpaddimen
- ✓ állessjattuk sámij rievtesvuolta sámeieláhpaddibmáj duodastuvvá lágaj ja ruhtadimárnigij baktu
- ✓ suohkana sáme viesádij dagáduvvá ávdásvástediddjen dævdátjit ietjasa vælggogisvuodav lágaj milta állessjattukáhpaddimev tjadádit

Alep áhpaddus ja dutkam

NSRa ájggu barggat nav vaj:

- ✓ sáme dutkamráde ásaduvvá gájkkasáme aktisasjburgo aktijvuodan
- ✓ lågevjahkásasj sáme dutkamprográmma ásaduvvá áttjudittjat ulmuttijt sáme dutkamij gánná sámeielá dutkam vieleduvvá
- ✓ arvadahtteduvvi rájárastá aktisasjburgo dutkaminstitusjávnnáj gaskan gejn li sáme dutkam ávdásvástádusán
- ✓ Trámsá universitehtta bisot ietjas sajev ja ávdásvástádusáv sáme dutkamin ja alep áhpaddusán
- ✓ Sáme allaskávllá oadtju almma máhttelisvuodajt ávdđánahtátjit ietjas diedalasj allaskávllán ja sáme universitehttan
- ✓ Sáme diedalasjviesso Guovdagæjnnuj ásaduvvá

- ✓ Moattekultuvralasj ja guovtegielalassj pedagogihkka vælggogisfáhkan sjaddi áhpádiddjeallaskávláj
- ✓ Sáme allaskávlá, Bådådjá allaskávlá, Nuortta-Trøndelága allaskávlá oadtju máhttelisvuodav ávddánahtátjit almman aktisasj bargov áhpatjit áhpádiddijit julev- ja oarjjelsáme bájkij gáktuj
- ✓ Stipænndaárniga majt Sámedigge háldat galggi vieledit fáhkasuorgijit gánná le dárbbu ávdedit sáme máhtudagáv
- ✓ Áhpadusfálaldahka sámegielan alep dásen buoreduvvá ja vijdeduvvá, sidij aj gejn ij la sámegiella vuostasjiellan

Oahpponævo

NSRa ájggu barggat nav vaj:

- ✓ moattelágásj oahpponævo sáme giellaáhpán ávddánahteduvvi ma li hiebadum sáme iesj gudin giellabájkijda ja sáme oahppijda gejn le sámegiella nubbenjiellan
- ✓ sáme áhpádiddijjn galggá liehket buorep máhttelisvuoda oahpponævoávdánahttemijn bargatjit ja ietjá pedagogalassj ávddánahttembargoj, duola dagu sáme skávláj teknihkalassj infrastrukturavrav nannit, ja aktisasj barguojn áhpádiddjeáhpadusinstiutissj ávnnáj ja almmudagáj gaskan
- ✓ Sierrapedagogihkalassj oahpponævo ávddánahttem hiebaduvvam sáme oahppijda nanniduvvá lasse ruhtajuollodimij baktu
- ✓ Oahpponævo pedagogihkka viertti nanniduvvat oassen sáme áhpádiddij vuodoáhpadásán ja aj mañe- ja joarkkaáhpadásfálaldagáj
- ✓ Sámegielak oahpponævo ávddánahttem alep áhpádusájj fággáj ma li sierraláhkáj ájnnasa sáme sebrudagá ávddánibmáj galggi vieleduvvat sierra ruhtadimárnigij
- ✓ Sáme oahppogirijj sisadno galggá aj gávvit dilijt unnep sáme giellaguovlojs
- ✓ Sáme sisadno nasjonálasj oahppogirijj laseduvvá ja girje sisadno árvustaláduvvá

IX. VARRESVUODA JA SOSIÁLALASSJ DÁJMA

Varresvuoda ja sosiálasj dájma hiebaduvvi sámij álles viessomájgenis dárbojda.

Sámijn la rievtesvuoha dádjaduvvat, gielalattjat ja kultuvralattjat, gá li varresvuoha ja sosiálasj instiutissj ávnnáj juohkka iellemdilen.

NSRa ájggu ávddánahttet sáme spesiálistaj dievnastusájj. Dá vierttij ávddánahteduvvat nasjonálasj sáme máhtudakguovdátijn ma máhtti vaddet klinihkalassj dievnastusájj, bagádallamav ja áhpadásáv ábbá rijka gáktuj. Dá aj galggi vaddet ienep bájkalassj viehkev sáme spesiálistaj dievnastusájj duola dagu mannojáhtálimijn ja telemedisijna baktu. Duodden vierttij skihppijvieso sáme pasientáj lásedit ietjasa sáme máhtudagáv, ja sáme fáhkaulmuttij áhpadás varresvuoha- ja sosiálasj suorgen nanniduvvá.

Sáme doajmmegahtes ulmutja ja vuorrassa vierttij viehkefálaldagáv oadtjot mij la vuododuvvam sijá duogátijj. Kultuvrraj- ja giellaj hiebadum buoránimfálaldagá mánájda ja állessjattugijda vierttij vijdeduvvat. Sáme álmukmedisijna viertti dáhkkiduvvat oassen varresvuodafálaldahkan sáme álmugij. Sámijda galggá dárbulassj ja ádásdahtedum diedo sámegiellaj skihpudagáj, buoránimvuogij ja viehkkedievnastusájj birra nanniduvvat.

Dájma ma unnedi lasse gárranimev vierttij dájmalappo sjaddat. Sierra gájt de gárranimev sáme nuoraj gaskan.

Dájma fáhkasuorgij rastá

NSRa ájggu barggat nav vaj:

- ✓ sámijda nanniduvvá máhttelišvuoda jáksát varresvuohta- ja sosiálalasj dievnastusájt sámegiellaj ja hiebadum sáme dárbojda ja kultuvralasj duogátjij
- ✓ varresvuohta- ja sosiálalasjdievnastus plánav sámeálmuga hárráj gátseduvvá
- ✓ sáme fáhkataermabarggo varresvuohtasuorgen doarjoduvvá
- ✓ kriminálaj hukso sámijda hiebaduvvá
- ✓ sebrudahka biedjá stuoráp luohkkojt ávdđágáhttimbarggij gárranimev unneditjtat
- ✓ telemedisijnalasj fáldadagá sámebájkij lassáni

Máná ja nuora

NSRa ájggu barggat nav vaj:

- ✓ habiliterimfáldadagá sáme mánájda ásaduvvi
- ✓ mánájsuodjalimhoajddárijt sáme mánájda suohkanijda ásaduvvi, mij gæhttjá vaj sáme mánná oadtju árrimfáldadagáv sámij lunna
- ✓ mánájsuodjalimnammasadá sjaddi vælggogisá áttjudit sáme giella- ja kulturmáhtudagáv mánájsuodjaliminstiŧusjávnaŧda
- ✓ sáme mánájhoajttár ásaduvvá
- ✓ sáme mánájda ja nuorajda hiehtevehkketelefávna ásaduvvá
- ✓ sáme mánájda ja nuorajda huksovaddemsijda ásaduvvi
- ✓ varresvuohtafáldadagá ja –diededibme sáme nuorajda buoreduvvá
- ✓ PPD-dievnastussa sáme bájkij boahhá vuoŧnusij ja vaj sáme máhtudahka dievnastusán nanniduvvá
- ✓ Gárranahtes fáldadagá nuorajda ietjanis lagosbájkij vijdeduvvi

Varresvuohtabargge ja vuostasjinnjdievnastus

NSRa ájggu barggat nav vaj:

- ✓ varresvuohtaáhpadasaj arvusmáhteduvvi ienep sámegiellaga, duola dagu duoddetjuokkaj, oasse- ja stipænndaárnigij baktu
- ✓ virgge- ja vuodoáhpadas varresvuohta- ja sosiálalasj suorgen nanniduvvá, nav vaj diedo moattekultuvralasj ja moattegiellalasj vidjura vælggogissan sjaddi
- ✓ dálkájda varresvuohta- ja sosiálalasj suorgen ásaduvvá vuodo- ja joarkkaáhpadasá
- ✓ stuovesdáktaárnik boahhá almmaláhkáj jáhtuj sáme pasientajda sáme bájkij

Varresvuohtaásadásá

NSRa ájggu barggat nav vaj:

- ✓ sáme dálkámdievnastusá skihppijviesojn vijdeduvvá
- ✓ varresvuohtaásadásá stivrajda sáme ájraŧibme ja máhtudahka nanniduvvá, nav vaj varresvuohtaásadásá máhtti sáme pasientaj hárráj ietjasa vælggogisvuodav buorebut dámadit
- ✓ sámegiellak siellosjttárdievnastus skihppijviesojn sámij pasientaj hárráj ásaduvvá

X. MEDIA

Sáme mediá ávdđánahttemin le sige demokrátalasj ja giellapolitihkalasj bieie. Vuodolága 110a § milta le sáme kultuvrra sierra kultuvrra avtadássásattjtat dáttjakultuvrajn, ja danen la sámekultuvran sámmi gájbbáadásá suodjalibmáj ja ávdđánahttemij gá dáttjakultuvran.

Sáme álmugin le rievtesvuoda sáhka- ja diedimfriddjavuohtaj, ja ávdđánahttet ietjasa friddja mediáinstiŧusjávnaŧjt. Stáhtan le vælggogivuoha láhtjet dilev nav vaj sáme máhtti ávkken dahkat mediájt ja teknologiav nævvon kultuvrraávdđánimen ja duohtan dahkat

sáhkafriddjavuodav. Sámegeiella viertti lulu gájkka mediáj ja juohkkalágásj diededim- ja guládimteknologia baktu aneduvvat.

Dássju mielludum kulturpolitihkalasj nannim máhtta ganugahttet gielalásj ja kultuvralasj hedjunimev mij tjuovvu mediáteknologasj ávdánahttemav. Árvusmahttem dutkam- ja ávdánahttembarggus sáme mediáj ja journalistihkan viertti nanniduvvat.

Ienep internætta adnem ja gábdábáddesuohppom sáme bájkijn vaddá ádá máhttelisvuodaj dieidimoabllomij, æládusávdánahttemij ja giellabarggus.

Dámma mediáj hárráj

NSRa ájggus barggat nav vaj:

- ✓ sáme mediáfoannda ásaduvvá mij vaddá ávdánahttemmáhttelisvuodaj sáme mediádámmajda
- ✓ guoradaláduvvi máhttelisvuoda aktisasj mediáásadusáv vuododit ja ruhtadit
- ✓ ruhtadimárniga ásaduvvi ma oarjjel- ja julevsáme giellaadnemav mediáj nanniji
- ✓ etihkalasj barggo sáme mediáj nanniduvvá, duola dagu doarjjot sierra sáme pressafágalasj juohkusa vuododimev

Radio ja TV

NSRa ájggus barggat nav vaj:

- ✓ bæjválasj aktisasj TV-sáddaga vijdeduvvi
- ✓ radiosáddaga vijdeduvvi ja sierra luohko aneduvvi ávdánahttet julev- ja oarjjelsáme sáddagijt radion ja TVan
- ✓ sáme máná ja nuora galggi oadtjot fálddagájt bæjválasj sáddagijda hiebadum juohkka álldara gáktuj
- ✓ konsesjávnnáævto priváhta mediádámadiddijda tjavggiduvvi ja gátseduvvi, nav vaj valjes mediáfálddagá sáme álm mugij ávdánahtteduvvi – sámegeiellaj aj

Sáme avijisa ja ájggetjállaga

NSRa ájggus barggat nav vaj:

- ✓ sáme avijisajda pressadoarjjagav lasedit, nav vaj ulmusj oadtju moattelágásj sáme pressav sáme – ja dárogeiellaj
- ✓ bæjválasj sámegeielak álgusboahema duohtan sjaddi
- ✓ sáme ájggetjállaga, gávvrájdo ja spela sáme mánájda ja nuorajda stuovesláhkáj álgusvatteduvvi
- ✓ doarjja áskulasj ájggetjállagijda sámegeiellaj nanniduvvi

Mediááhpadus

NSRa ájggus barggat nav vaj:

- ✓ sáme journalistaáhpadus Sáme allaskávlán vijdeduvvá bachelor-dássáj, ja vaj máhttelisvuoda masteráhpadussaj mediá ja journalistihkan aktisattjat ietjá iemeálm mukinstitusjávnnáj guoradaláduvvi
- ✓ oarjjel-, julev-, ja lulesámegeielak journalista áttjudibme nanniduvvá sierra sisiváldemævtoj ja hiebadum áhpadusfálddagáj
- ✓ sáme journalistajda maŋe- ja joarkaáhpadus ávdánahtteduvvá, ja aj journalistajda ma sihti ienep dieidojt sáme vidjurijs

XI. ÁSSKO JA IELLEMVUOJNNO

Vuojuođasj árvo ja ássko li agev læhkám guovdátjin árggabiejven mijá álmugin. ILO-konvensjávnná duogátjin ja vuonarijka láhka friddja ásskodámadibmáj, sihtá NSRa dættodit man ájnas le gå sebrudahka vaddá sajev sáme iellemvuojnnoárvodja. Sæmmi báttá le ájnas aj arvusmahttet dáhkkidimev ja gierddamav juohkkalágásj iellemvuojnnoj ja iellemvuogij gáktuj gasskanimme sáme sebrudagán.

NSRa ájggu barggat nav vaj:

- ✓ sámijda ja sámeგიellaj iellemvuojnnodehtogirijit oadtjot álgusvattedum, sierra gájt de mánájda ja nuorajda
- ✓ áskulasj tevsta, ma li lågádum báttijda, tjalmédimij, nievresvuojnnoj ja vuorrasappoj hárráj álgusvaddema doarjoduvvi
- ✓ Sáme Girkkoráde ruhtadibme ja barggeluohkko nanniduvvá
- ✓ Sáme giellaadno ja sálmmadábe sáme tjoaggulvisiellemin nanniduvvá
- ✓ Dárbo iellemvuojnnođis sáme fáldadagájda mánájda ja nuorajda guoradaláduvvi

XII. RIJKAJGASSKASASJ BARGGO

Rijkajgasskasasj rievtesvuodanjuolgadusá li mierredimfábmon nannitjit iemeálmuga ja unneplágoj berustimijt. Mij dábdop ávdásvásstádusáv ietjama boahhteáiges, ja ietjá niejedum iemeálmukjuohkusij berustimijt. Ájnas la nannit ietjama dájmav rijkajgasskasasj bargon aktu allasimme, ja aj aktisasjbargujn vuona- ja nuorttarijkalasj oajválattjaj.

Sámedigge galggá ietjas bielestis barggat iemeálmugij ja unneplágoj vuodulasj rievtesvuoda gatjálvisáj ja barggat ráfe ja værjjounnedime diehti. Sámedigge galggá aktisattjat barggat organisásjávnnáj ja organaj majn li ulmmen nannit iemeálmugij ja unneplágoj rievtesvuodajt ja ráfev. EUan viertti sierra vieledus liehket iemeálmugij dárbojda ietjas strategij nuorttaguovloj hárráj. Iemeálmukájrastibme viertti nanniduvvat Baretzráde ja Árkतालsyráde orgánajn.

NSRa ájggu barggat nav vaj:

- ✓ sáme aktisasjbarggo Sámeparlamentarasj ráden ja Sámeráden nanniduvvá
- ✓ russi sámij rievtesvuoda ja máhttelisvuoda gájksáme aktisasjbarggij nanniduvvá
- ✓ Sámeráde rijkajgasskasasj viehkkibarggo iemeálmugij hárráj nanniduvvá
- ✓ Nuorttarijka Rádáj sáme ájrasti
- ✓ aktisasjbarggo Sámekonvensjávnnáj álliduvvá ruvvaláhkáj, ja nav vaj konvensjávnná sjaddá guovdásj vædtsagin nuorttarijka ja Russlánda aktisasjbargon ávdeditjtat sáme ássijit
- ✓ rájárastá Interreg-programma ávdánahteduvvi ja joarkeduvvi
- ✓ iemeálmuga vierttiji oadtjot sierra ájrrasijt Baretzrádáj
- ✓ ruhtadimvuodo iemeálmugij ájrstibmáj Baretzráden ja Árkतालsyráden Ráden nanniduvvá
- ✓ ruhtadimvuodo iemeálmugij ájrstibmáj Árkतालsyráden Univesitehtan nanniduvvá
- ✓ ienep rijka ratifiserij ILO-konvensjávnnáv ja vaj dát Vuona láhkan dagáduvvá
- ✓ ANáj Stuooves Forum iemeálmugijda ja Sierrarápportøraj sadje ANa sinna ja álgolt nanniduvvá
- ✓ sjehtadallama iemeálmukdeklarasjávnnáj álliduvvá, ja vaj deklarasjávnná galggá ANan mierreduvvat ja mañela tjuovoduvvat nav vaj AN-konvensjávnnán iemeálmugij rievtesvuodaj birra sjaddá
- ✓ iemeálmugij kultuvrra ja sebrudagá gallgi berustuvvat ANa organajs ja gájkka nasjonalasj oajválattjajs væráldin – sierra gájt ásaduvvamijn gå hiehtedáhpádusá li læhkám

